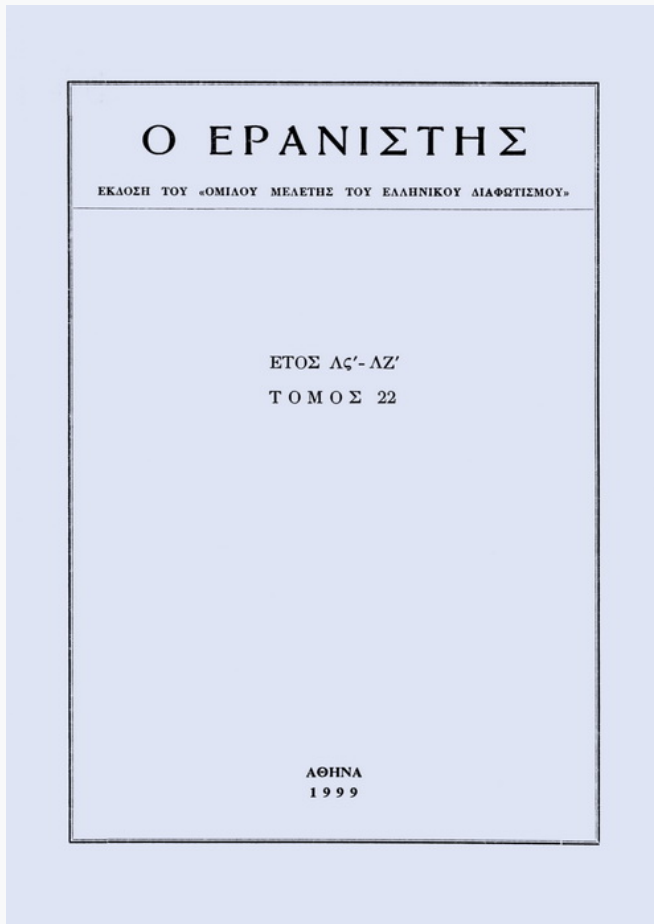

Ο Ερανιστής

Τόμ. 22 (1999)

Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλίων
ματαιότητας»

Δ. Γ. Αποστολόπουλος

doi: [10.12681/er.190](https://doi.org/10.12681/er.190)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αποστολόπουλος Δ. Γ. (1999). Το πρωτότυπο του «Περί της των συμβουλίων ματαιότητας». *Ο Ερανιστής*, 22, 251-252. <https://doi.org/10.12681/er.190>

τοῦ Πλάτωνος ἀρχαιότεροι... οἱ τῶν ἀτόμων προστάται, ὧν τοὺς λόγους ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀνεσκευάσαμεν»,²² θὰ πρέπει νὰ εἶχε συγγράψει καὶ ἄλλο ἔργο μὲ ἀντικείμενο τῆ φυσικῆ φιλοσοφία τοῦ Ἀριστοτέλους, πρὶν ἀπὸ τὸ 1674.

ΚΩΣΤΑΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΤΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ ΤΟΥ «ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΩΝ ΜΑΤΑΙΟΤΗΤΟΣ»

ΣΤΙΣ 12 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1715 ὁ Δημήτριος Γεωργιούλης Νοταρᾶς ὀλοκληρῶνει, στὸ Βουκουρέστι, τὴ μετάφραση ἐνὸς ἔργου ποῦ ἐλληνικὰ τὸ ἐπιγράφει «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος».¹ Ποιὸ ὅμως εἶναι τὸ πρωτότυπο καὶ ποιοὺς ὁ συγγραφέας του;

Ὁ Νοταρᾶς, ὅταν μετέφρασε, τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ, τὸ ἔργο τοῦ Emmanuel Tesauro *La Filosofia morale*, δὲν παρέλειψε νὰ ἀναγράψει στὴν ἐπιγραφή τοῦ ἔργου τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτότυπου ἔργου, ὅπως ἄλλωστε καὶ τὸ δικό του: «Βιβλίον ἀΐ ἦτοι Ἡθικὴ Φιλοσοφία... ἦντινα συνέθεσεν ὁ κόμης καὶ ἱππεὺς Ἑμμανουήλ Θησαυρὸς εὐπατρίδης τοῦ Τουρίνου, τὴν ἐμεταγλώττισε δὲ Δημήτριος Νωταρᾶς ἰατροφιλόσοφος ὁ Πελοποννήσιος...»· ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀνέγραψε τὸ χρονο καὶ τὸν τόπο ποῦ περάτωσε τὴ μετάφραση: «μεθερμηνεύθη ἔτει ἀπὸ Χ[ριστ]ῆ: ,αψιζϞ». Ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας».²

Στὴν ἐπιγραφή ὅμως τοῦ ἔργου «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος» παραλείπεται τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέα τοῦ πρωτοτύπου, ἐνῶ στὸ τέλος, στὸ βιβλιογραφικὸ σημείωμα, ἀναγράφεται μόνον τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστῆ: «Δημήτριος Νωταρᾶς ἰατροσοφιστῆς ἐμεταγλώττισε. Ἐπετέθη κορωνίς τῷδε ιβ^α αὐγούστου, ,αψιεϞ». Ἐν Βουκουρεστίῳ».

Ἡ νεοελληνικὴ ἐπιστῆμη ἐλάχιστα ἔχει ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ μετάφραση

22. *Αὐτόθι*: «τὴν μὲν οὐσίαν, ἐὰν ὑλικῶς λάβωμεν... ὡς ἡμῖν ἐν τοῖς φυσικοῖς ἤδη δεδήλωται».

1. Ὁ πλήρης τίτλος εἶναι σχοινοτενής: «Περὶ τῆς τῶν συμβουλιῶν ματαιότητος βιβλίον ἐν, ἐν ᾧ ἡ ματαιότης καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ λόγου καθαρῶς ἀποδείχεται καὶ διαλογικῶς παραδίδεται».

2. Θυμίζω τὰ χειρόγραφα ποῦ παραδίδουν τὴ μετάφραση ἔργου τοῦ Tesauro ἀπὸ τὸν Νοταρᾶ: ἀΐ τὸ ἀρ. 59 (422) τῆς Ρουμανικῆς Ἀκαδημίας· β΄ τὸ ἀρ. 681 τοῦ Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ γ΄ τὸ ἀρ. 100 τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου —τὸ τελευταῖο τὸ γνωρίζουμε πλέον ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ Ν. Βέη (*Κατάλογος τῶν ἐλληνικῶν χειρογράφων κωδίκων τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου*, τ. 1, Λιψία-Ἀθήνα 1915, σ. 95), καθὼς, ὅπως εἶναι γνωστὸ, κάηκε στὴν πυρκαγιὰ τοῦ 1934.

αυτή, μολοντί παραδίδεται από τέσσερα χειρόγραφα³ —ΐσως έπειδή δέν είχε έντοπιστεί τό έργο πού μεταφράστηκε και ή ταυτότητα του συγγραφέα του πρωτοτύπου.

Τό κενό αυτό μπορούμε σήμερα νά τό καλύψουμε. Τό έργο πού μετέφρασε ό Δημήτριος Νοταράς είναι τό λατινικά γραμμένο πόνημα του Πολωνού Stanislaw Heraklusz Lubomirski (1642-1702), *De vanitate conciliorum*,⁴ πού δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά τό 1700 στη Βαρσοβία και γνώρισε έκτοτε πολλές επανειδόσεις και μεταφράσεις.

“Όσον άφορᾷ τό έρώτημα γιατί ό μεταφραστής δέν ανέγραψε τό όνομα του συγγραφέα του πρωτοτύπου, ή άπάντηση είναι ότι είχε στα χέρια του την έκδοση της Trnava (Tyrnavia) του 1701, στην όποία αναγράφονταν μόνο τά άρχικά του όνόματος του συγγραφέα —άρχικά πού ό Νοταράς δέν μπόρεσε προφανώς νά τά συμπληρώσει.

Πρόσφατα τιμώντας τή μνήμη του Λέανδρου Βρανούση, πού πρώτος μίλησε για τά «φαναριώτικα έγχειρίδια πολιτειολογίας και πολιτικῆς» —πρωτότυπα ή μεταφρασμένα—, θύμισα τή μετάφραση του Νοταρά και πρότεινα την ένταξή της στην κατηγορία των φαναριώτικων έγχειριδίων πολιτικῆς, καθώς και ό μεταφραστής στο φαναριώτικο κλίμα άνήκει και τό έργο πού του άνέθεσαν νά μεταγλωττίσει ήταν χρήσιμο στους ύποψήφιους ήγεμόνες των παραδουνάβιων ήγεμονιών.⁵ Σήμερα, ύστερα από την άποκάλυψη του πρωτοτύπου, άνοίγει ό δρόμος για νά δει τό φῶς της δημοσιότητας ή μετάφραση του Νοταρά και, ύστερα από τή σύγκρισή της με τό πρωτότυπο κείμενο, νά μάς βοηθήσει νά καταλάβουμε κάτι περισσότερο από τους Φαναριώτες την έποχή πού συμπλήρωναν τά ιδεολογικά τους έργα.εῖα.

Δ. Γ. ΑΠΟΣΤΟΛΟΠΟΥΛΟΣ

3. α') τό άρ. 58 (498) της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής 'Ακαδημίας, σ. 1-145· β') τό άρ. 92 της Βιβλιοθήκης του Παναγιού Τάφου στην Κωνσταντινούπολη, φ. 1^r-46^r· γ') τό άρ. 73 της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Κοζάνης, φ. 3^r-58^r και δ') τό άρ. 95 της Δημόσιας Βιβλιοθήκης Ζαγοράς, σ. 187-282. Τις ελάχιστες μνείες πού ύπάρχουν για τή μετάφραση του Νοταρά τις έχω συγκεντρώσει στη μελέτη μου «“Περί της των συμβουλιών ματαιότητος”». “Ένα άκόμα φαναριώτικο έγχειρίδιο Πολιτικῆς», *Ο Έρανιστής*, 21 (1998) —Μνήμη Λέανδρου Βρανούση— 33-34.

4. Σχολιοτενής είναι και ό τίτλος του πρωτοτύπου: *De vanitate consiliorum liber unus, in quo vanitas et veritas rerum humanarum politicis et moralibus rationibus clarè demonstratur, et dialogicè exhibitur*.

5. Βλ. τή μελέτη πού αναφέρω στη σημ. 3, σ. 39-42.